

PRYWATNE ŻEŃSKIE GIMNAZJUM ŻYDOWSKIEGO TOWARZYSTWA SZKOŁY LUDOWEJ I ŚREDNIEJ W KOŁOMYI W LATACH 1928–1937

W Polsce międzywojennej szkoły żydowskie rozwijały się w trzech zasadniczych kierunkach. Pierwszy z nich to tradycyjno-religijny, ortodoksyjny, opierający się na podstawach budowanych przez setki lat, którego celem było wychowanie młodzieży według zasad ściśle religijnych, nie dopuszczając współczesnych prądów wychowawczych. Kierunek jidyszystyczny, najradykałniejszy, zrywał zarówno z odwieczną tradycją religijną, jak i z tradycją kultury hebrajskiej. Opierał się wyłącznie na języku żydowskim, przybierając charakter zdecydowanie świecki o klasowym zabarwieniu społecznym. Trzecim kierunkiem rozwoju szkolnictwa żydowskiego był kierunek narodowo-hebrajski. Był on oparty z jednej strony na języku i kulturze hebrajskiej, z drugiej na żydowskim ruchu odrodzenia politycznego, ruchu syjonistycznym. W tym kierunku dążono do urzeczywistnienia wychowania nowoczesnego, uwzględniając jednocześnie specyficzną problematykę życia żydowskiego¹.

Szkolnictwo ortodoksyjne skupione było wokół dwóch partii: Agudas Israel i Mizrachi. Agudas poprzez organizację Chorew tworzyła religijne szkoły żydowskie dla chłopców. Partia Mizrachi z kolei powołała organizację Jawne. Jej szkoły miały też charakter religijny, ale połączone były z ruchem narodowo-syjonistycznym. Obraz szkolnictwa ortodoksyjnego dopełniały chedery i tal-mud-tory, które działały we wszystkich ośrodkach żydowskich w kraju. Szkoły narodowo-hebrajskie zakładane były przez stowarzyszenie Tarbut. Organizacja ta sprzeciwiała się szkolnictwu religijnemu. Jej celem było natomiast nowoczesne wychowanie młodzieży w duchu narodowym, kierowano się tu także najnowszymi zdobyczami pedagogiki. Szkoły jidyszystyczne funkcjonowały pod patronatem Centrale Jidysze Szul-Organizacje (CISZO). Organizacja ta charakteryzowała się antyhebrajskim nastawieniem, a także odcinała się od klerykalizmu i tradycji religijnych. Jej celem było stworzenie nowej kultury świeckiej, opartej na ideałach socjalistycznych i dorobku literatury jidysz.

¹ D. Dachówna, *Szkolnictwo hebrajskie w Polsce*, „Sprawy Narodowościowe” 1935, nr 3–4, s. 245.

Poza wpływami poszczególnych partii żydowskich rozwijało się także prywatne oraz społeczne szkolnictwo żydowskie. Przeważająca jego część miała charakter utrakwistyczny. Rozwój tego typu szkół nastąpił w latach trzydziestych i był skupiony wokół takich stowarzyszeń społecznych, jak: Związek Zrzeszeń Szkół Żydowskich i Żydowskie Towarzystwo Szkoły Ludowej i Średniej². Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej powstawały w różnych miastach Małopolski i tam pod swoim patronatem zakładały i prowadziły szkoły. Placówki ŻTSLiŚ były szkołami dwujęzycznymi polsko-hebrajskimi. Posiadały wyraźne nastawienie syjonistyczne, a programowo opierały się na idei zharmonizowania wychowania obywatelsko-państwowego z wychowaniem narodowo-żydowskim. Językiem wykładowym był tu język polski, natomiast religii mojżeszowej i historii Żydów nauczano w języku hebrajskim³. Jak wynika ze statutu szkół Żydowskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej, były to placówki, których celem było „danie młodzieży żydowskiej podstawy pełnego rozwoju kulturalnego i przygotowanie jej do czynnego udziału w życiu, zorganizowanego w ramach państwowych społeczeństwa, jako też w narodowym życiu społeczeństwa żydowskiego oraz przygotować ją do studiów wyższych”⁴.

Pierwsze towarzystwo powstało we Lwowie w 1918 r. i tam pod swoim patronatem powołało do życia gimnazja: żeńskie i męskie⁵. W czerwcu 1929 Żydowskie Towarzystwo Szkoły Ludowej Średniej i Zawodowej powstało w Rzeszowie⁶, a w kwietniu tego roku w Kołomyi⁷. Celem niniejszej publikacji jest przedstawienie działalności Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego Żydowskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej w Kołomyi.

Szkoła ta została założona w 1929 roku. Wcześniej w jej miejscu funkcjonowało prywatne gimnazjum żeńskie, którego właścicielem był rabin Chaim Schapira. W 1928 roku z powodu problemów finansowych, z jakimi borykała się szkoła, właściciel zaproponował rodzicom jej przejęcie. Ponieważ wśród nich były jednostki wybitnie uspołecznione i doceniające znaczenie funkcjonowania takiej placówki dla rozwoju szkolnictwa żydowskiego, przyjęli jego propozycję. Z ich inicjatywy powołano miejscowe Żydowskie Towarzystwo Szkoły Ludowej i Średniej, którego zadaniem miało być prowadzenie gimnazjum.

² R. Żebrowski, Z. Borzymińska, *Kultura Żydów polskich w XX wieku*, Warszawa 1993, s. 96–101.

³ W. Wierzbieniec, *Działalność placówek oświatowych Żydowskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej, Średniej i Zawodowej w Rzeszowie (1929–1939)*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, „Historia VI”, pod red. J. Szymczak-Hoff, Rzeszów 1997, s. 63.

⁴ Archiwum Państwowe w Krakowie (dalej APK), zespół Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego (dalej KOSK), sygn. 92, k. 679.

⁵ K. Rędziński, *Szkolnictwo żydowskie we Lwowie w latach 1918–1939*, [w:] *Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym*, red. J. Nikitorowicz, M. Sobecki, Białystok 1999, s. 346.

⁶ W. Wierzbieniec, dz. cyt., s. 59.

⁷ *Sprawozdanie Dyrekcji Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego Żydowskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej w Kołomyi za rok szkolny 1935/1936*, Kołomyja 1936, s. 3.

Następnie umową z 24 kwietnia 1929 r. i rezolucją Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego z 22 października 1929 r. Prywatne Gimnazjum Żeńskie Ch. Schapiry zostało przejęte przez nowo powstałe towarzystwo i przyjęło nazwę: Prywatne Gimnazjum Żeńskie Żydowskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej. Pierwszym prezesem placówki został dr Salamon Singer, syndyk miasta Kołomyi, a sekretarzem asesor skarbu Bernard Gruenstein.

Początkowo gimnazjum mieściło się w budynku byłej szkoły Schapira, przy ulicy Kościuszki. Jednak w związku ze zwiększającą się liczbą uczennic w roku szkolnym 1931/32, kiedy to budynek szkoły okazał się za mały, zarząd ŻTSLiŚ postarał się o lepsze pomieszczenie dla szkoły. W tym roku przeniesiono gimnazjum do budynku przy ulicy Kopernika 27. Dodatkowo urządzono tu szkolny ogródek doświadczalny oraz boisko. Jednak z czasem i ten budynek okazał się za mały dla potrzeb szkoły. Wtedy zarząd towarzystwa rozpoczął starania o budowę własnego lokalu na gimnazjum. W maju 1936 r. powołano Obywatelski Komitet Budowy Gmachu, którego zadaniem było wybudowanie pomieszczenia dla zakładów naukowych Żydowskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej. W skład prezydium komitetu weszły tak ważne osobistości społeczności żydowskiej, jak dr Zygmunt Teicher – dyrektor Szpitala Żydowskiego w Kołomyi, Leibisch Kriss – zastępca przewodniczącego Izraelskiej Gminy Wyznaniowej, oraz Dawid Baumgarten – dyrektor Związku Kredytowego⁸. Niestety, z powodu trudności związanych z uzyskaniem placu od gminy wyznaniowej pod budowę szkoły zamierzeń związanych z budową nowego pomieszczenia nie zrealizowano⁹. Analizując działalność szkoły w Kołomyi także w późniejszym okresie, można stwierdzić, że głównym problemem tej placówki w latach był właśnie brak odpowiedniego pomieszczenia.

Gimnazjum Żeńskie ŻTSLiŚ w Kołomyi podobnie jak wszystkie inne szkoły tego typu utrzymywało się z czesnego opłacanego przez uczennice, które miesięcznie wynosiło od 15 do 80 zł, oraz ze składek członkowskich. Na przychody szkoły składało się również wpisowe, subwencje i datki. Szkoła zarabiała także na swoje utrzymanie, organizując rauty i festyny¹⁰. Warty uwagi jest również fakt, iż w momencie kryzysu ekonomicznego państwa, kiedy zdolność płatnicza członków towarzystwa i rodziców została uszczuplona, w gimnazjum obniżano czesne, natomiast ubogim i zdolnym uczennicom umożliwiono bezpłatną naukę¹¹.

Do szkoły uczęszczały Żydówki. Zdecydowana ich większość pochodziła z Kołomyi. Z roku na rok wzrastała ich liczba (tabela 1).

⁸ Tamże, s. 4–6.

⁹ Centralny Dzierżawny Istoryczeskij Archiw wo Lwowie (dalej CDIAL) f. 179, op. 3, sygn. 794, k. 119.

¹⁰ Tamże, k. 38.

¹¹ *Sprawozdanie...*, s. 5.

Biorąc pod uwagę pochodzenie społeczne gimnazjalistek, można stwierdzić, że do szkoły uczęszczały w zdecydowanej większości córki kupców i rzemieślników, natomiast pozostałe 20 procent uczennic pochodziło z rodzin inteligenckich, gdzie rodzice byli prawnikami, lekarzami, przedsiębiorcami bądź funkcjonariuszami państwowymi¹².

Tabela 1. Liczba uczennic Gimnazjum ŻTSLiŚ w Kołomyi

Lp.	Rok szkolny	Liczba uczennic
1.	1930	114
2.	1932	127
3.	1933	128
4.	1937	169

Źródło: CDIAL, f. 179, op. 3, sygn. 794, k. 14, 39, 74, 119.

Jeżeli chodzi o poziom społeczny uczennic, odznaczały się pilnością i chęcią niesienia pomocy innym. Wizytator dr Jerzy Polański pisał o nich tak: „młodzież jest dobrze ułożona, grzeczna i przeważnie bardzo pilna. Garnie się chętnie do wiedzy i czyta wiele [...]. Dodatnią stroną młodzieży jest ofiarność na cele humanitarne i państwowe [...] oraz zamiłowanie do pracy w organizacjach szkolnych”¹³.

Program nauczania w szkole był zgodny z programem nauczania w szkołach państwowych. Nauka w Żeńskim Gimnazjum Żydowskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej w Kołomyi w klasach wyższych, tj. VI, VII i VIII, odbywała się według programu gimnazjum humanistycznego, natomiast w klasach I, II i III według programu gimnazjum nowego typu¹⁴. Językiem wykładowym był język polski, z języków nowożytnych nauczano obowiązkowo języka niemieckiego¹⁵. Początkowo przedmiotami nadobowiązkowymi w szkole były język hebrajski i historia Żydów. Jednak od 1935 r. stały się one przedmiotami obowiązkowymi i nauczano ich w zwiększonym wymiarze godzin. Nauka religii, która do tej pory była traktowana jako historia Żydów, została zastąpiona nauką etyki, a jej nauczanie oparto na czytaniu w oryginale i objaśnianiu ksiąg Pisma Świętego¹⁶.

Centralnymi zagadnieniami w kształceniu umysłowym w szkołach ŻTSLiŚ była Polska i jej kultura oraz kultura żydowska. Celem tych placówek było wy-

¹² CDIAL, f. 179, op. 3, sygn. 794, k. 39.

¹³ Tamże, k. 119.

¹⁴ *Sprawozdanie...*, s. 16.

¹⁵ CDIAL, f. 179, op. 3, sygn. 794, k. 66.

¹⁶ *Sprawozdanie...*, s. 5–17.

chowanie młodzieży w duchu narodowo-polskim i narodowo-żydowskim. Wychowanie narodowo-żydowskie, które polegało na pogłębianiu ducha religijno-narodowego i wpajaniu zasad etyki judaistycznej, realizowane było nie tylko poprzez nauczanie języka hebrajskiego i przedmiotów judaistycznych, ale także przez organizowanie uroczystości związanych z żydowskimi świętami religijnymi, rocznicami narodowymi, a także przez reagowanie na aktualne wydarzenia w Palestynie¹⁷. Każdego roku uczennice gimnazjum w Kołomyi uroczystości obchodziły np. święta: Chanuka, Chamisza-Asar Biszwat i Purim. Wychowanie narodowo-polskie i obywatelsko-państwowe było natomiast analogicznie realizowane poprzez organizowanie w szkole uroczystości z okazji świąt państwowych. Każdego roku gimnazjalistki przygotowywały akademie szkolne na okoliczność takich świąt, jak: uchwalenie Konstytucji 3 maja, odzyskanie niepodległości czy odzyskanie przez Polskę dostępu do morza. Ważnymi i stałymi imprezami w szkole było także obchodzenie imienin Józefa Piłsudskiego i prezydenta Ignacego Mościckiego. W celu zapoznania uczennic z historią i tradycją Polski szkoła organizowała również wycieczki. Na przełomie maja i czerwca 1936 r. została zorganizowana na przykład wycieczka Warszawa – Gdynia – Kraków, podczas której uczestniczki zwiedziły m.in. zamek prezydencki w Warszawie, były na Grobie Nieznanego Żołnierza, a w Krakowie odwiedziły Muzeum Narodowe i Wawel.

Prawidłowej realizacji procesu kształcąco-wychowawczego poza lekcjami szkolnymi i oddziaływaniami pedagogicznymi nauczycieli sprzyjały również różnego rodzaju kółka naukowe, milicja szkolna oraz współpraca z domem.

W celu rozbudzania i zaspokajania ciekawości naukowej uczennic w gimnazjum zakładano kółka naukowe. W szkole czynnie działały koło humanistyczne, matematyczno-przyrodnicze i sportowe. Jednym z prężniej działających było kółko humanistyczne. Składało się ono z sekcji: polonistycznej, historycznej, filologicznej i geograficznej. W ciągu roku odbyły się dwa spotkania sekcji germanistycznej. W roku szkolnym 1935/36 pod kierownictwem B. Ettinger-Rechterowej wyłoniła się także sekcja judaistyczna. Jej celem było zapoznanie uczennic z różnymi dziedzinami życia żydowskiego oraz uzupełnienie wiadomości z zakresu literatury żydowskiej i hebrajskiej. Na posiedzeniach tej sekcji w ciągu roku poruszono między innymi takie tematy, jak: „Życiorys Szaloma Alejchema”, „Po-ezja Mangera”, „Życie, działalność i znaczenie Nachuma Sokołowa”. Kilka posiedzeń zostało także poświęconych organizacji zabawy na święto Chanuka. Na sekcji geograficznej wygłaszano najczęściej referaty dotyczące poszczególnych państw. Omówiono tu na przykład takie kraje, jak: Chiny, Indie, Egipt. Na spotkaniach filologów czytano dzieła greckich i rzymskich liryków. Uczestniczki sekcji historycznej rozmawiały najczęściej na tematy społeczno-polityczne, które dotyczyły: działalności sejmu, ustawodawstwa socjalnego, bezrobocia, polityki zagranicznej. Natomiast polonistki omawiały twórczość Stefana Żeromskiego.

¹⁷ W. Wierzbieniec, dz. cyt., s. 66.

Sięgano również do najnowszych artykułów z zakresu filologii polskiej, a na jednym z posiedzeń w związku z nauczaniem propedeutyki filozofii omawiano książkę E. Croner *Psychika młodzieży żeńskiej*.

Prężnie działało także kółko matematyczno-przyrodnicze. Jego celem było uzupełnianie i pogłębianie wiadomości nabytych podczas nauki szkolnej oraz wdrażanie do samodzielnej pracy badawczej w zakresie takich przedmiotów, jak: matematyka, fizyka i chemia. Przyrodnicze koło naukowe, podzielone na wiele sekcji prowadziło również własną bibliotekę i prenumerowało prasę. Jego działalność nie ograniczała się tylko do odczytywania referatów, prowadzono także działalność praktyczną. W ciągu roku uczestniczki koła odbyły wiele wycieczek, m.in. do fabryki świec, mydła, tkalni, olejarni, młyna. Odwiedziły także rezerwat cisowy w Kniaźdworze. Na rzecz szkoły z dobrowolnych składek urządziły ogródek kwiatowy i zakupiły narzędzia ogrodnicze.

W szkole funkcjonowało również koło sportowe. Opiekę nad nim sprawowała Fryderyka Wechsler. Jego członkinie oprócz ćwiczeń lekkoatletycznych, gry w siatkówkę, skoków w dal i wzwyż uprawiały także łyżwiarstwo, wioślarstwo oraz turystykę wysokogórską¹⁸. Na płaszczyźnie sportu gimnazjum nawiązywało kontakt i współpracę z innymi szkołami w mieście. Integracja ta odbywała się najczęściej poprzez organizację zawodów międzyszkolnych. Szkołą, z którą gimnazjum nawiązało kontakt, była na przykład Szkoła Handlowa¹⁹.

W gimnazjach pod patronatem ŻTSLiŚ już pod koniec lat 20. ideę wychowania oparto na samorządzie szkolnym²⁰. W Kołomyi z inicjatywy samorządu poza zorganizowaniem poszczególnych kół zainteresowań, świetlicy, czytelnicy, Ligi Morskiej i Kolonialnej stworzono także milicję szkolną. Jej celem była opieka nad porządkiem w klasach, na korytarzach i boisku szkolnym. Do jej zadań należało także przechowywanie rzeczy zagubionych. Za ich zwrot pobierano z kolei opłaty, natomiast zebrane kwoty przeznaczano na wystrój i dekorację świetlicy²¹.

Poza tym znaczny wpływ na wychowanie młodzieży mieli także rodzice, którzy utworzyli w gimnazjum Koło Rodzicielskie. Głównym celem tej instytucji oprócz utrzymywania kontaktu ze szkołą dla jednolitego sposobu wychowania dziewcząt było także samokształcenie pedagogiczne i organizowanie pomocy materialnej dla ubogich uczennic. W ramach niesienia pomocy ubogim uczennicom grono rodzicielskie organizowało festyny, z których dochód był przeznaczany na czesne, w miesiącach jesienno-zimowych prowadziło akcję dożywiania, natomiast latem dbało o organizację letniego wypoczynku. Dużym suk-

¹⁸ *Sprawozdanie...*, s. 19–29.

¹⁹ *Sprawozdanie Dyrekcji Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego Żydowskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej w Kołomyi za rok szkolny 1934/1935*, Kołomyja 1935, s. 17.

²⁰ K. Rędziński, *Edukacja interkulturowa w szkolnictwie żydowskich zrzeszeń społecznych w Małopolsce w latach 1918 – 1939*, [w:] *Historia wychowania w kształceniu nauczycieli. Tradycja i współczesność. Teoria i praktyka*, red. T. Gumuła, S. Majewski, Kielce 2005, s. 331.

²¹ *Sprawozdanie [...] 1934–1935*, s. 30.

cesem rodziców w tym względzie było na przykład zorganizowanie w 1936 r. kolonii letnich w Kosmeczcu, w których to za niewielką opłatą 10–30 zł udział wzięło 29 uczennic²². Rodzice brali także udział w posiedzeniach, na których były prowadzone pogadanki pedagogiczne oraz wygłaszane referaty na takie tematy, jak: „Psychologia wieku dojrzewania”, „Z doświadczeń rodziców i nauczycieli” czy „Organizacja pracy domowej ucznia”²³.

Właściwej realizacji procesu dydaktycznego w szkole służyło również odpowiednie wyposażenie klas w pomoce naukowe oraz biblioteka. Korzystali z tego zarówno uczennice, jak i nauczyciele. Początkowo, jak wynika ze sprawozdań wizytatorskich, zbiór pomocy dydaktycznych w szkole nie był imponujący. Jednak każdego roku zakupywano nowe środki dydaktyczne. W roku szkolnym 1934/35 placówka miała już 1091 pozycji w księdze inwentarzowej. Poza mapami, kompletami przezroczy do nauki historii, geografii i przyrządami do nauczania fizyki i chemii znajdowały się tu również urządzenia do zajęć praktycznych, takich jak: stolarstwo, ślusarstwo i tokarstwo. Na stanie szkoły były m.in. takie urządzenia, jak: tokarka, stoliki ślusarskie czy strugnice²⁴.

Gimnazjum prowadziło także biblioteki nauczycielską i uczniowską. Początkowo biblioteka uczniowska była jednodziałowa. Jednak po zaleceniach wizytatora z 1933 r. podzielono ją na dwa działy – polski i niemiecki. W 1934 r. założono również dział hebrajski. W pierwszym roku funkcjonowania gimnazjum księgozbiór biblioteki uczniowskiej był skromny, jednak systematycznie z roku na rok go uzupełniano²⁵. W 1934/35 r. w bibliotece nauczycielskiej było 554 dzieł. Była to literatura głównie z zakresu pedagogiki, dydaktyki i metodyki poszczególnych przedmiotów. Biblioteka uczniowska liczyła z kolei 886 dzieł polskich, 178 niemieckich i 55 judaistycznych²⁶. Oprócz systematycznego zakupu nowych książek biblioteka prowadziła także prenumeratę czasopism i dzienników. Dla nauczycieli prenumerowano 9 czasopism. Natomiast uczennice do dyspozycji miały 6 czasopism i 2 dzienniki²⁷. Biorąc pod uwagę czytelnictwo uczennic, w semestrze każda wypożyczała średnio 8 książek z biblioteki polskiej i 1 z niemieckiej²⁸.

Towarzystwo starało się o zatrudnianie odpowiednio wykwalifikowanej kadry nauczycielskiej. Dbając o właściwy poziom procesu dydaktycznego, starano się zatrudniać nauczycieli o odpowiednich kwalifikacjach zawodowych. Przede wszystkim zwracano uwagę na rzetelną wiedzę nauczyciela, jego poczucie odpowiedzialności i twórczość. W Żeńskim Gimnazjum w Kołomyi w 1930 roku zarząd celowo na stanowisku przełożonej zatrudnił na przykład Stefanię Rein,

²² *Sprawozdanie [...] 1935–1936*, s. 17.

²³ *Sprawozdanie [...] 1934–1935*, s. 10.

²⁴ Tamże, s. 6–7.

²⁵ CDIAL, f. 179, op. 3, sygn. 794, k. 41.

²⁶ *Sprawozdanie [...] 1934–1935*, s. 6.

²⁷ CDIAL, f. 179, op. 3, sygn. 794, k. 67.

²⁸ Tamże, k. 42.

gdyż wcześniej wiadano o jej twórczej pracy wychowawczej w innych placówkach²⁹. Celem ŻTSLiŚ było jednak wykształcenie dla potrzeb funkcjonowania swoich szkół tzw. nauczycieli własnych. Początkowo jednak w związku z brakiem własnej kadry nauczycielskiej zarząd zatrudniał nauczycieli z zewnątrz. W pierwszych latach funkcjonowania szkoły grono pedagogiczne w dużej części składało się więc z nauczycieli dochodzących, dobrze wykwalifikowanych. W roku szkolnym 1929/30 na 18 nauczycieli 8 było dochodzącymi. Różnica między nauczycielami własnymi a dochodzącymi polegała na tym, że pedagodzy dochodzący w większości byli nauczycielami starszymi wiekiem i w związku z tym posiadali już odpowiednie kwalifikacje i duże doświadczenie pedagogiczne. Natomiast nauczyciele towarzystwa z reguły byli ludźmi młodymi, nieposiadającymi jeszcze odpowiednich kwalifikacji ani praktyki pedagogicznej. W tym roku szkolnym na 8 nauczycieli własnych tylko 1 miał pełne kwalifikacje zawodowe, 1 posiadał zdany egzamin naukowy stwierdzający przygotowanie do zawodu i 1 zdobył tytuł magistra³⁰. W roku szkolnym 1934/35 sytuacja wyglądała już inaczej – w szkole nauczano oprócz przełożonej 20 pedagogów. Wśród nich było tylko dwóch dochodzących z I Gimnazjum Państwowego. Na 17 własnych przedstawicieli grona pedagogicznego 8 posiadało tytuł magistra, a 12 zdało egzamin nauczycielski. Ilustruje to tabela 2.

W szkole dbano o rozwój zawodowy młodej kadry, organizując rady pedagogiczne, na których prowadzono szkolenia dotyczące dydaktyki i metodyki nauczania poszczególnych przedmiotów. Natomiast dodatkowo przełożona szkoły w trosce o utrzymanie odpowiedniego poziomu nauczania i rozwój swych pracowników często ich hospitaowała i odpowiednio instruowała co do sposobu prowadzenia zajęć³¹. O podniesienie swoich kwalifikacji zawodowej dbali również sami nauczyciele. Czynili to poprzez udział w konferencjach nauczycielskich oraz lekcjach przykładowych. W roku szkolnym 1935/36 znaczna część nauczycieli z gimnazjum wzięła udział w podobnych konferencjach zorganizowanych na terenie Kołomyi, Stanisławowa i Lwowa. Przedstawiciele grona pedagogicznego uczestniczyli także w lekcjach pokazowych z historii, łaciny i geografii. Lekcje te z reguły odbywały się na terenie państwowych gimnazjów w Kołomyi³².

²⁹ *Sprawozdanie [...] 1935–1936*, s. 4.

³⁰ Tamże, k. 4.

³¹ CDIAL, f. 179, op. 3, sygn. 794, k. 27.

³² *Sprawozdanie [...] 1935–1936*, s. 35–36.

Tabela 2. Grono pedagogiczne ŻTSLiŚ w Kołomyi w roku szkolnym 1934/35

Lp.	Imię i nazwisko nauczyciela	Nazwa przedmiotu	Kwalifikacje
1.	Szarlota Czernerowa	Zajęcia praktyczne	Nauczyciel
2.	Frieda Ehrenbrotowa	Przyrodoznawstwo	Nauczyciel egzaminowany
3.	Dawid Ehrlich	Propedeutyka filozofii	Magisterium
4.	Hinda Ettinger	J. łaciński, j. hebrajski	Nauczyciel
5.	Chana Halpern	Matematyka, fizyka, chemia	Nauczyciel egzaminowany
6.	Salomon Hamel	Historia	Nauczyciel egzaminowany
7.	Róża Juffe	Historii, Historii Żydów	Magisterium
8.	Juta Koller-Haasowa	J. niemiecki	Magisterium
9.	Cecylia Rabinowicz	J. polski	Magisterium
10.	Toni Reissmanowa	J. łaciński,	Magisterium
11.	Fanny Rosenrauchowa	Śpiew, chór szkolny	Nauczyciel egzaminowany
12.	Henia Schneberger	J. polski	Magisterium
13.	Michał Seidman	Matematyka	Magisterium
14.	Estera Thumim	J. niemiecki	Magisterium
15.	Fryderyka Wechsler	Geografia, ćwiczenia ruchowe	Nauczyciel
16.	Zygmunt Bierer	Zajęcia praktyczne	Nauczyciel
17.	Wilhelm Rosenrauch	Przyrodoznawstwo	Nauczyciel egzaminowany
Nauczyciele dochodzący			
1.	Zalkie Brandes	Religia	Nauczyciel
2.	Izydor Schweitzer	Fizyka	Nauczyciel

Źródło: Sprawozdanie Dyrekcji Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej w Kołomyi za rok szkolny 1934/35, Kołomyja 1935.

Poza gronem pedagogicznym w trosce o prawidłowy rozwój i bezpieczeństwo uczennic w gimnazjum zatrudniony był również lekarz szkolny. Na tym stanowisku była zaangażowana doktor Rebeka Lewin-Scharfowa. Każdego roku poza badaniami okresowymi uczennic i pomocą lekarską w razie potrzeby or-

ganizowała również pogadanki klasowe na temat higieny osobistej czy ratownictwa³³.

Żeńskie Gimnazjum Żydowskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej, jak wszystkie szkoły tego typu, było nadzorowane przez Kuratorium Lwowskiego Okręgu Szkolnego. Wizytacje kuratora odbywały się tutaj dwa razy w roku. Szkołę od 1930 r. do 1937 r. wizytowali m.in. Ludwik Tuleja, Stanisław Szedliwy i J. Polański.

Jak wynika ze sprawozdań dr. Polańskiego, który sprawdzał pracę placówki w 1937 r. założony cel szkoła realizowała bez większych zastrzeżeń. Z roku na rok szkoła funkcjonowała coraz lepiej. W kwestii kwalifikacji i pracy zawodowej nauczycieli w sprawozdaniu za 1937 r. wyraził się następująco: „Wszyscy członkowie posiadają kwalifikacje. Nauczyciele są dobrze przygotowani do zawodu, doskonałą metody pracy dydaktycznej i poświęcają dużo czasu sprawom wychowawczym”³⁴.

Pozytywnie wyraził się również na temat poziomu nauczania i pracy wychowawczej. Napisał: „W większości przedmiotów poziom nauki jest dobry [...]. Ogólny stan nauki we wszystkich przedmiotach jest pozytywny i dorównuje poziomowi zakładów państwowych. [...] Program pracy wychowawczej jest starannie opracowany, choć nauczanie nierównomiernie troskliwie otacza opieką wszystkie dziedziny wychowawcze. Organizacje szkolne funkcjonują sprawnie [...]. Święta państwowe organizuje się starannie, w ogóle wychowanie społeczno-państwowe podkreśla się w sposób wyraźny”³⁵.

Mimo pozytywnej oceny, która dotyczyła poziomu nauczania i pracy wychowawczej, gimnazjum w Kołomyi borykało się z pewnymi problemami, a w jego funkcjonowaniu można było zauważyć pewne niedociągnięcia. Głównym problemem szkoły był brak odpowiednich warunków lokalowych.

„Szkoła pomieszcza się nadal w dawnym budynku, który na szkołę nie nadaje się z powodu ciasnoty sal lekcyjnych i korytarzy. Zwiększająca się frekwencja młodzieży, konieczność przeznaczenia sal na pomoce i nowe pracownice stwarzają dla zakładu w obecnym lokalu sytuację bardzo trudną”³⁶.

Zastrzeżenia budziło także wyposażenie poszczególnych pracowni.

„Zakład prowadzi własną pracownię fizyko-biologiczną oraz słabo urządzoną salę ćwiczeń cielesnych. Przrzędy wymagają remontu i uzupełnień [...]. Stan pomocy naukowych jest na ogół zadawalający, wymaga jednak uzupełnień w fizyce. Poważniejszych uzupełnień wymaga biblioteka”³⁷.

³³ *Sprawozdanie [...] 1934–1935*, s. 27.

³⁴ CDIAL, f. 179, op. 3, sygn. 794, k. 120.

³⁵ Tamże, k. 121.

³⁶ Tamże, k. 118.

³⁷ Tamże.

Reasumując, Prywatne Gimnazjum Żeńskie Żydowskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej w Kołomyi, jak wynika ze sprawozdań wizytatorskich, było szkołą spełniającą główne założenia programowe i ideowe szkół towarzystwa. Wychowaniu państwowo-obywatelskiemu służyły w szkole obchody świąt narodowych i żydowskich. Była to placówka, która mimo problemów lokalowych, z jakimi się borykała przez cały czas swojego istnienia, starała się spełniać swoją funkcję w społeczności żydowskiej jak najlepiej. Zarząd w trosce o funkcjonowanie placówki dbał o staranny dobór i rozwój kadry pedagogicznej. Starano się tutaj także unowocześniać proces kształcąco-wychowawczy. Na terenie placówki poza biblioteką i pomocami naukowymi funkcjonowały takie organizacje, jak: samorząd szkolny (z którego inicjatywy powstały poszczególne koła naukowe, świetlica, czytelnia, milicja szkolna) oraz Koło Rodzicielskie.

Agnieszka Kaczyńska

ПРИВАТНЕ ЖІНОЧЕ ГІМНАЗІУМ ЖИДОВСЬКОГО ТОВАРИСТВА ШКОЛИ ЛУДОВОЇ І СЕРЕДНЬОЇ В КОЛОМІЙ В ЛАТАХ 1928–1937

Streszczenie

Prywatne Gimnazjum Żeńskie w Kołomyi zostało powołane przez Żydowskie Towarzystwo Szkoły Ludowej i Średniej w 1929 roku. Uczęszczali do niego Żydówki, w większości córki kupców i rzemieślników. Szkoła ta spełniała główne założenia programowe i ideowe szkół towarzystwa. Dbano tu o dobór i rozwój kadry pedagogicznej. Na terenie placówki poza biblioteką i zapleczem w postaci pomocy dydaktycznych funkcjonował także samorząd szkolny, z którego inicjatywy powstały poszczególne koła naukowe, świetlica, milicja szkolna oraz Koło Rodzicielskie. Szkoła pomimo problemów lokalowych, z jakimi się borykała w latach swojego funkcjonowania starała się swoją funkcję w społeczności żydowskiej wypełniać jak najlepiej.

Агнешка Качиньська

ПРИВАТНА ЖІНОЧА ГІМНАЗІЯ ЄВРЕЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У КОЛОМІЇ У 1928 – 1937 РР.

Резюме

Приватна жіноча гімназія у Коломії була заснована Єврейським товариством початкової та середньої освіти 1929 року. Навчалися у гімназії єврейки – здебільшого доньки кравців і ремісників. У гімназії дотримувалась головних програмних та ідейних засад, прийнятих у школах Товариства, дбали про добір і вдосконалення педагогічних кадрів. Працювала бібліотека, а також орган

шкільного самоврядування, за чисю ініціативою було створено наукові гуртки, клуб, шкільну міліцію, а також батьківське об'єднання. Окрім участі у розв'язанні місцевих проблем, гімназія намагалася якнайкраще виконати свої функції у єврейському громадському житті.

Agnieszka Kaczyńska

PRIVATE FEMALE GYMNASIUM OF THE JEWISH ASSOCIATION OF PEOPLE'S AND SECONDARY SCHOOL IN KOŁOMYJA IN 1928-1937

Summary

Private Female Gymnasium of the Jewish Association of People's and Secondary School in Kołomyja was established in 1929. School was created for Jewish children, mainly daughters of merchants and artisans. School was based on very strict instructions for schools of that kind. Teachers were selected very carefully. In school were located: library, day room, school circles, and parent's committee and school self-government. Despite the problems with seat school functioned as good as possible.